NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

KASBIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA ISHLAB CHIQARISH AMALIYOTLARINI TASHKIL ETISH METODIKASI.

Qo' ysinaliyev Nuriddin Zafarali o' g' li
Namangan davlat texnika universiteti o' qituvchisi
e-mail: qoysinaliyevnuriddin776@gmail.com
Orcid id: 0009-0000-3155-9550
***UO' K* 377.091.3:625**

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kasbiy ta'lim tashkilotlarida ishlab chiqarish amaliyotlarini samarali tashkil etishning metodik asoslari yoritilgan. Ishlab chiqarish amaliyotining ta'lim oluvchilarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg' unlashtirish hamda mehnat bozorining zamonaviy talablariga mos kasbiy ko' nikmalarni rivojlantirishdagi o' rni tahlil qilingan. Amaliyotni tashkil etish jarayonida ta'lim tashkiloti va ish beruvchi korxonalar o' rtasidagi hamkorlik, amaliyot mazmunini kasbiy faoliyat talablari asosida belgilash, amaliy mashg' ulotlarni rejalashtirish, ta'lim oluvchilar faoliyatini monitoring qilish va natijalarni baholash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, ishlab chiqarish amaliyotining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuvlar va tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar asoslangan.*

Kalit so' zlar: *kasbiy ta'lim, ishlab chiqarish amaliyoti, amaliy ta'lim, kasbiy kompetensiya, metodika, ta'lim tashkiloti, ish beruvchi, amaliy ko' nikma, monitoring, baholash.*

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРАКТИКИ В ОРГАНИЗАЦИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: *В статье освещаются методические основы эффективной организации производственной практики в организациях профессионального образования. Проанализирована роль производственной практики в формировании профессиональных компетенций обучающихся, интеграции теоретических знаний с практической деятельностью и развитии профессиональных навыков в соответствии с современными требованиями рынка труда. Особое внимание уделено взаимодействию организаций профессионального образования с предприятиями-работодателями, определению содержания практики с учетом требований профессиональной деятельности, планированию практических занятий, мониторингу деятельности обучающихся и оценке результатов практики. Обоснованы методические подходы и организационно-педагогические условия, направленные на повышение эффективности производственной практики и обеспечение качества профессиональной подготовки обучающихся.*

Ключевые слова: *профессиональное образование, производственная практика, практическое обучение, профессиональная компетентность, методика, образовательная организация, работодатель, практические навыки, мониторинг, оценивание.*

METHODOLOGY FOR ORGANIZING INDUSTRIAL PRACTICE IN VOCATIONAL EDUCATION ORGANIZATIONS

Abstract: *This article examines the methodological foundations for the effective organization of industrial practice in vocational education institutions. It analyzes the role of industrial practice in developing students' professional competencies, integrating theoretical knowledge with practical activities, and developing professional skills in accordance with the current requirements of the labor market. Particular attention is paid to cooperation between vocational education institutions and employers, determining the content of industrial practice based on professional activity requirements, planning practical training, monitoring students' activities, and assessing practice outcomes. The article substantiates methodological approaches and organizational and pedagogical conditions aimed at improving the effectiveness of industrial practice and ensuring the quality of students' vocational training.*

Keywords: *vocational education, industrial practice, practical training, professional competence, methodology, educational institution, employer, practical skills, monitoring, assessment.*

KIRISH.

Bugungi kunda kasbiy ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri mehnat bozori talablariga mos, amaliy faoliyatni mustaqil amalga oshira oladigan va tegishli kasbiy kompetensiyalarga ega bo‘ lgan malakali kadrlarni tayyorlashdan iborat. Kasbiy ta’lim mazmunining ishlab chiqarish jarayonlari bilan uyg‘ unligini ta’minlashda ta’lim oluvchilarning real ish muhitida amaliy faoliyat olib borishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, ishlab chiqarish amaliyotini maqsadli, izchil va metodik jihatdan asoslangan holda tashkil etish kasbiy tayyorgarlik sifatini ta’minlovchi muhim pedagogik shartlardan biri hisoblanadi.

O‘ zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘ g‘ risida”gi Qonunida dual ta’lim ta’lim oluvchilarning zarur bilim, malaka va ko‘ nikmalarni egallashiga yo‘ naltirilgan bo‘ lib, uning nazariy qismi ta’lim tashkilotida, amaliy qismi esa ta’lim oluvchining ish joyida amalga oshirilishi belgilangan. Mazkur yondashuv ta’lim jarayonini bevosita ishlab chiqarish muhiti bilan bog‘ lashning huquqiy va tashkiliy asoslarini belgilaydi.

Kasbiy ta’limning amaliy yo‘ nalishini kuchaytirish masalasi davlat ta’lim standartlari va ta’lim dasturlarini ishlab chiqish jarayonida ham o‘ z aksini topgan. Xususan, amaldagi tartibga ko‘ ra, boshlang‘ ich, o‘ rta va o‘ rta maxsus professional ta’lim davlat ta’lim standartlarini ishlab chiqishda ish beruvchilar bilan hamkorlik qilish, ta’lim mazmunini mehnat bozori talablariga yo‘ naltirish nazarda tutilgan. Bu esa ishlab chiqarish amaliyotini faqat o‘ quv rejasining amaliy qismi sifatida emas, balki kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiluvchi yaxlit pedagogik jarayon sifatida ko‘ rib chiqishni taqozo etadi.

Ishlab chiqarish amaliyotini samarali tashkil etish amaliyot joyini belgilash bilangina cheklanmaydi. Ushbu jarayonda amaliyotning maqsad va vazifalarini aniqlash, mazmunini kasb yoki mutaxassislik talablariga muvofiqlashtirish, ta’lim tashkiloti va ish beruvchi o‘ rtasidagi hamkorlikni yo‘ lga qo‘ yish, o‘ quvchilar faoliyatini metodik jihatdan boshqarish, amaliy topshiriqlarni ishlab chiqish, monitoring va baholash mexanizmlarini belgilash kabi o‘ zaro bog‘ liq jarayonlarni tizimli tashkil etish talab etiladi.

Shu sababli kasbiy ta’lim tashkilotlarida ishlab chiqarish amaliyotlarini tashkil etish metodikasini takomillashtirish, uning tarkibiy qismlarini aniqlash hamda ta’lim oluvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishga yo‘ naltirilgan metodik yondashuvlarni ishlab chiqish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘ lmoqda.

Taxlillar va natijalar. Kasbiy ta’lim tizimida ta’lim oluvchilarni ishlab chiqarish faoliyatiga tayyorlashning samaradorligi nazariy bilimlarning amaliy faoliyat bilan qay darajada uyg‘ unlashtirilganiga bevosita bog‘ liq. Zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlarining texnologik jihatdan murakkablashib borishi, kasblar mazmunining yangilanishi hamda ish beruvchilarning kasbiy kompetensiyalarga qo‘ yadigan talablari kasbiy ta’lim mazmunini amaliy faoliyat bilan uzviy bog‘ lashni talab qilmoqda.

Mavzuning dolzarbligi, avvalo, kasbiy ta’lim va mehnat bozori o‘ rtasidagi aloqalarni kuchaytirish zarurati bilan belgilanadi. Amaldagi davlat ta’lim standartlarida professional ta’limning turli bosqichlari uchun ta’lim mazmunini ishlab chiqishda ish beruvchilar bilan hamkorlik qilish hamda bitiruvchilarni mehnat bozoriga tayyorlashga yo‘ naltirilgan yondashuv belgilangan. Demak, ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish jarayoni ish beruvchilarning real kasbiy talablari bilan bog‘ langan holda loyihalanishi lozim.

Ikkinchidan, ishlab chiqarish amaliyoti ta’lim oluvchining nazariy bilimlarini real kasbiy vazifalarni bajarish jarayonida qo‘ llash imkonini beradi. Bunda o‘ quvchi ishlab chiqarish jarayonlari, texnologik operatsiyalar, mehnat intizomi, xavfsizlik talablari va kasbiy faoliyatning boshqa jihatlari bilan bevosita tanishadi. Shu sababli amaliyotning mazmuni, davomiyligi, tashkil etish shakllari va baholash mezonlarini kasb xususiyatlaridan kelib chiqib metodik jihatdan to‘ g‘ ri belgilash muhimdir.

Uchinchidan, O‘ zbekistonda dual ta’limning rivojlantirilishi ta’lim tashkilotlari va ish beruvchi korxonalar o‘ rtasidagi hamkorlikning amaliy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Amaldagi me’yoriy hujjatlarda ta’lim oluvchilarning amaliy tayyorgarligini korxona va tashkilotlarda tashkil etish, ish beruvchilar bilan hamkorlik qilish va ishlab chiqarish amaliyotini muvofiqlashtirish vazifalari belgilangan. Bu esa ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etishning ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish zaruratini kuchaytiradi.

To‘ rtinchidan, xalqaro tadqiqotlarda ish joyiga asoslangan ta’lim (work-based learning) kasbiy ta’limning muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi. OECD materiallarida ish joyidagi ta’lim kuchli o‘ quv muhiti yaratishi, ish beruvchilarning ehtiyojlarini ta’lim jarayoniga olib kirishi va ta’lim bilan mehnat bozori o‘ rtasidagi aloqani kuchaytirishi qayd etilgan. Shu bilan birga, bunday amaliyotlar tizimli, sifat jihatidan nazorat qilinadigan va ta’lim dasturi bilan uzviy bog‘ langan holda tashkil etilishi zarurligi ta’kidlangan.

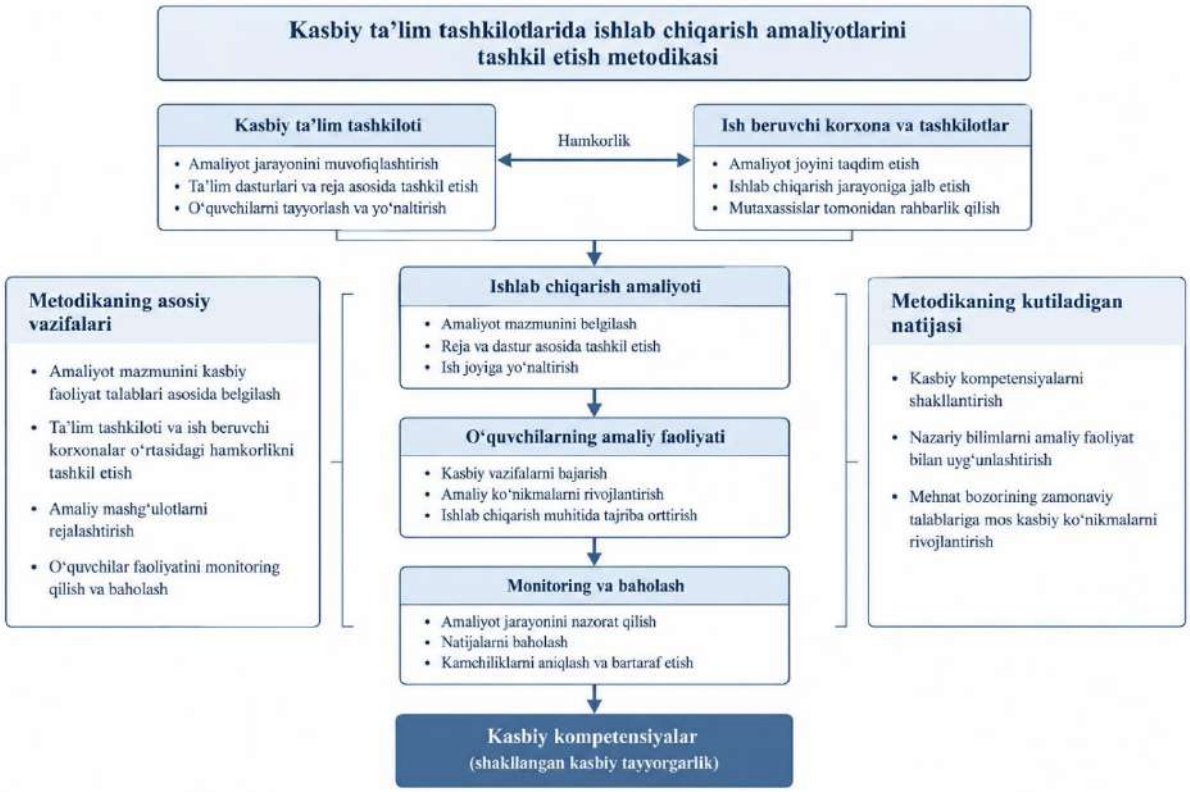
Shundan kelib chiqib, kasbiy ta’lim tashkilotlarida ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish metodikasini takomillashtirishning dolzarbligi quyidagi asosiy omillar bilan belgilanadi: ta’lim mazmunining mehnat bozori talablariga mosligini ta’minlash; nazariy va amaliy tayyorgarlikning uzviyligini kuchaytirish; ta’lim tashkiloti va ish beruvchi o‘ rtasidagi hamkorlikni metodik jihatdan takomillashtirish; ta’lim oluvchilarning amaliy faoliyatini monitoring qilish va

baholash mexanizmlarini takomillashtirish; ishlab chiqarish muhitida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish uchun zarur pedagogik shart-sharoitlarni yaratish.

Mazkur tadqiqot kasbiy ta'lim tashkilotlarida ishlab chiqarish amaliyotlarini tashkil etish metodikasini takomillashtirishga yo‘ naltirilgan bo‘ lib, tadqiqotning metodologik asosini kasbiy ta'limning amaliy yo‘ naltirilganligi, kompetensiyaviy yondashuv, tizimli yondashuv hamda ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi tamoyillari tashkil etadi.

Tadqiqotning metodologik yondashuvlaridan biri **tizimli yondashuv** hisoblanadi. Ushbu yondashuv asosida ishlab chiqarish amaliyoti o‘ zaro bog‘ liq bo‘ lgan maqsadli, mazmuniy, tashkiliy, faoliyatli, nazorat-baholash va natijaviy komponentlardan tashkil topgan yaxlit pedagogik jarayon sifatida qaraladi. Bunda ishlab chiqarish amaliyotining maqsadi, mazmuni, tashkil etish shakllari, ta'lim oluvchining amaliy faoliyati, rahbarlik va monitoring hamda yakuniy baholash o‘ zaro uzviy bog‘ langan holda tahlil qilinadi.

Kompetensiyaviy yondashuv tadqiqotning muhim metodologik asosini tashkil etadi. Mazkur yondashuv ishlab chiqarish amaliyotini ta'lim oluvchilarning faqat nazariy bilimlarini mustahkamlash vositasi sifatida emas, balki egallangan bilim, ko‘ nikma va malakalarni real kasbiy vaziyatlarda qo‘ llash hamda kasbiy faoliyatni mustaqil bajarish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi jarayon sifatida tashkil etishni nazarda tutadi. Shu asosda amaliy topshiriqlar mazmunini tegishli kasb yoki mutaxassislik bo‘ yicha kasbiy faoliyat talablariga muvofiqlashtirishga e'tibor qaratiladi.

1.1-rasm.

Ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish metodikasi.

Tadqiqotda **faoliyatga yo‘ naltirilgan yondashuv** ham qo‘ llaniladi. Unga ko‘ ra, kasbiy kompetensiyalar ta'lim oluvchining bevosita amaliy faoliyati jarayonida shakllanadi va rivojlanadi. Shuning uchun ishlab chiqarish amaliyotida ta'lim oluvchini kuzatuvchi yoki passiv ishtirokchi sifatida emas, balki belgilangan kasbiy vazifalarni bajaruvchi faol subyekt sifatida tashkil etish muhim hisoblanadi. Amaliy topshiriqlarni bajarish, texnologik jarayonlarda ishtirok etish, mehnat xavfsizligi talablariga rioya qilish, bajarilgan ishlarni tahlil qilish va natijalarni baholash ushbu yondashuvning asosiy tarkibiy jihatlarini tashkil etadi.

Ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi yondashuvi asosida kasbiy ta'lim tashkiloti hamda ish beruvchi korxona va tashkilotlarning o‘ zaro hamkorligi tadqiq qilinadi. Bunda ta'lim tashkiloti ishlab chiqarish amaliyotining pedagogik va metodik jihatdan tashkil etilishini ta'minlasa, ish beruvchi amaliy faoliyatni real ishlab chiqarish sharoitida tashkil etish, kasbiy vazifalarni bajarish uchun zarur muhitni yaratish va amaliy faoliyatga rahbarlik qilishda ishtirok etadi. Mazkur hamkorlik ishlab chiqarish amaliyoti mazmunining kasbiy faoliyat talablari bilan uyg‘ unligini ta'minlashga xizmat qiladi.

XULOSA.

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida ishlab chiqarish amaliyotini samarali tashkil etish ta'lim oluvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg‘ unlashtirish va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim shartidir.

Tadqiqot asosida ishlab chiqarish amaliyotini maqsadni belgilash, mazmunni aniqlash, rejalashtirish, amaliy faoliyat, monitoring, baholash va yakuniy tahlil bosqichlari asosida tizimli tashkil etish metodik jihatdan asoslandi. Ta'lim tashkiloti va ish beruvchi o' rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, amaliy topshiriqlarni kasbiy faoliyat talablariga moslashtirish hamda natijalarni muntazam baholash amaliyot samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillar sifatida belgilandi. Mazkur metodik yondashuv kasbiy ta'limning amaliy yo' nalganligini kuchaytirish va ta'lim oluvchilarni real mehnat faoliyatiga tayyorlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO' YHATI

1. Genrich Altshuller Altshuller G. S. *The Innovation Algorithm: TRIZ, Systematic Innovation and Technical Creativity*. – Worcester: Technical Innovation Center, 1999.
2. Dieter Euler Euler D. *Germany's Dual Vocational Training System: A Model for Other Countries?* – Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2013.
3. Wolf-Dietrich Greinert Greinert W.-D. *Mass Vocational Education and Training in Europe: Classical Models of the 19th Century and Training in England, France and Germany*. – Oxford: Oxford University Press, 2005.
4. Felix Rauner Rauner F., Maclean R. *Handbook of Technical and Vocational Education and Training Research*. – Dordrecht: Springer, 2008.
5. OECD OECD. *Skills for Jobs: OECD Reviews of Vocational Education and Training*. – Paris: OECD Publishing, 2021.
6. Islomov A., Karimov Sh. *Muhandislik ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalar*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.